

SEAN CONNERY (1930-2020)

GÉCZI ZOLTÁN

A NEVE CONNERY

SEAN CONNERY VÁSZNON A LEHETŐ LEGTÖBBET HOZTA KI A RÁ BÍZOTT SZEREPBŐL, AHOGY AZ ÉLETBEN SEM ÉRTE BE A KÖZÉPSZERŰSÉGGEL.

Karizmatikus akcióhős és díjakkal kitüntetett drámai színész, világcsavargó playboy és büszke nemzeti ikon; Sean Connery hatvannál is több mozifilmben játszott 1957 és 2003 között, a mozgókép történelmének egyik legintenzívebb és legszínesebb karrierjét építve fel.

VÁROSKÉP REVOLVERCSÖVÖN ÁT (nyitójelenet)

Skócia fővárosának, Edinburghnek nyugati, Fountainbridge nevű városrésze a lehető legkevésbé hasonult West Hollywoodhoz. Közönséges munkásnegyed volt vörös téglából emelt bérházakkal és rozszant teherautókkal, az 1930-as években már keserves hanyatlásnak indult állapotban. A kerület legnagyobb munkaadója, az Észak-brit Gumiipari Vállalat az első világháborút követően katonai megrendelésekre rendezkedett be, gumicsizmák, abroncsok, gázmaszkok tízezreit gyártotta megbízható minőségben, elősegítendő a Nemzetközösségi Hadsereg katonáinak harctéri helytállását. A könnyűipar megfáradt munkásainak a kerület második legfontosabb üzemének számító McEwan's Brewery termékei nyújthattak némi enyhülést, amely Skócia legnagyobb sörfőzdéjeként biztosított népszerű lehetőséget a szabadidő tartalmas eltöltésére.

AZ AMATŐR (főcím előtti jelenet)

A fiatal Sean Connery a legkevésbé sem volt „a borok és a konyhaművészet avatott szakértője” (Ian Flemming): sört ivott, nem '53-as Dom Perignon (a rázva, nem keverve mixelt vodka-martini csak később vált a kánon részévé).

Sosem tékozolt el százezreket a bakarra-asztalnál egy szép nőnek imponálva, viszont lelkiismeretesen kapcsolgatta a villanyt a stúdióban. A brit titkosszolgálat ügynökeként vált híressé, holott elhivatott skót volt bölcsőtől koporsóig, hazájára különösen büszke patrióta, aki támogatta a skót függetlenségi törekvéseket. A színészhivatást nem szakmai elkötelezettségből, hanem józan megfontolásból választotta: segédmunkásként a jövedelem szerény mivolta, focistaként a karrier tervezhetően kurta időtartama aggasztotta, így döntött a filmipar mellett.

A NAGY METAMORFÓZIS (Q laboratóriumában)

Ahhoz, hogy munkásemberből Őfelsége titkos ügynökévé lényegüljön át, Terence Young stílusérzéke szükségeltetett. „Igazi bonviván volt, elképesztő mértékben járult hozzá a karakterhez. Tudta, hogy milyenek a legújabb ingek és zakók, mert ő maga is igen elegáns volt, függetlenül attól, hogy volt pénze vagy sem.” – méltatta Connery. Young rendes éttermekbe, menő bárókba, úri szabóságba hordta a leendő akciósztárt, ösztönös zsenialitással érezve rá a karakter lényegére: Bond megformálása nem színésztechnika kérdése, a főszerepet játszó férfinak magának kell Bonddá válnia. Az elegancia és a laza vagányság azonban csak az egyik oldala a figurának, a 007-es ügynöknek hasonló arányban kell azt a nyers férfierőt és kérlelhetetlen határozottságot sugározni, amit Connery tett hozzá minden idők leghíresebb akcióhőséhez: „Bondot csak olyan férfi játszhatja, aki veszélyes. Ha nincs meg a fenyegetettségi érzése, akkor nem lesz cool.”

A NEMZETKÖZI PLAYBOY (röpke flört Moneypenny irodájában)

Connery túlzás nélkül filmtörténeti horderejű szerződötése az erélyes női támogatósnak köszönhetően valósulhatott meg. A kevésbé ismert színészt Dana Broccoli, a vezető producer felesége szorgalmazta, ugyanakkor a Bond regények szerzője, Ian Fleming reménytelennek tartotta a javaslatot, „túlméretezett kaszkadőrnek” titulálva a markáns akcentussal beszélő jelöltet. Cubby Broccoli és Harry Saltzman az iskolázott és elegáns, laza modorú világit, Cary Grantet vágyta főszereplőnek, Fleming barátnője, Blanche Blackwell azonban kiállt az eredeti karakterleírásról merőben idegen Connery mellett.

James Bond figurája nem csupán szupersztárrá és kulturális ikonná, de a nők kedvencévé is tette Conneryt. A legszébb színésznők törték magukat, hogy együtt játszassanak vele: Kim Basinger korábban két ajánlatot is visszautasított, amelyek Roger Moore mellé szólították, de Connery második visszatérése alkalmából igent mondott a producereknek. A *Bond girl* fogalma előbb szereposztási etalonná, majd intézménnyé vált, de egyéb filmjeiben is olyan színésznők tűntek fel mellette, mint az isteni Gina Lollobrigida (*Gyilkosság a hajón*, 1964), Brigitte Bardot (*Shalako*, 1968), vagy Catherine Zeta-Jones (*Briiliáns csapat*, 1999). Tippi Hedren a következő pánasszal fordult Hitchcockhoz a *Marnie* (1964) forgatásán: „Igazán lenyűgöz, hogy a világ legvonzóbb férfinak osztotta a partnerem szerepét. De hogyan várhatja el tőlem, hogy frigidnek tűnjek, amikor Sean jelenlétében még egy jégből faragott nő is felengedne?”

Egy szó, mint száz: Conneryt minden nő imádkozta.

**„Egy jégből faragott
nő is felengedne”**

(Terence Young:
Oroszországból szeretettel
– Daniela Bianchi és
Sean Connery)

A NEVEM BOND (M ismerteti a küldetést)

Bár a *Dr. No* költségvetése szerény volt (1,1 millió USD), Broccoli és Saltzman hatalmas potenciált láttak Fleming regényeiben, így a kezdetektől nagyban gondolkodtak. Connery nem osztozott a producerek általános derűlátásában: „Ha valaki azt mondja, hogy tudta, hogy sikeres lesz az első film, akkor hazudik, mert ezt senki se tudhatta. Senki se láthatta előre, hogy annyi évvel később is itt fogunk ülni, és James Bondról beszélünk.”

A producerek azonban nagyon is tudatosan cselekedtek, a Bond-mozik vezérmotívumait már az első részben meghatározták: az egzotikus helyszínek, az extravagáns ellenfelek, a bőven adagolt erőszak, a stílusos főcím, a különleges autók, a szupermodern technológia és a gyönyörű nők voltak a receptúra legfőbb hozzávalói. Közel hat évtized elmúltával is ebben a viszonyrendszerben aktív Bond, előzékenyen igazodva a klasszikus forgatókönyv szabályaihoz, amelyeket az összesen tucatnyi szkriptet jegyző Richard Maibaum állított fel.

James Bond bemutatkozása sikeresnek bizonyult, az *Oroszországból, szeretettel* (1963) pedig tovább népszerűsítette a 007-es ügynök karakterét. Ettől kezdve Connery a prototípus, az örök igazodási pont; akárki vállalja fel a filmtörténelem leghosszabb ideje aktív,

egyszermind legismertebb hőségnek szerepét, vásznon nyújtott teljesítményét a kritika és a közönség egyaránt az ő Bondjához fogja mérni.

AKCIÓBA LÉP 007 (Üldözés földön-vízen-levegőben, szex és további izgalmak)

A Bond-szakértők által igen nagyra tartott *Goldfinger* (1964) fordulópontnak bizonyult a sorozat történelmében, Connery is kedvenc részeként hivatkozott rá később, a *Tűzgolyó* (1965) azonban már untatta, a *Csak kétszer élsz* (1967) japán forgatását pedig végeláthatatlan gyötrelmeként élte meg. „Miután elkészült az első kettő, már csak menni kellett előre, mert megvoltak a szabályok.” – mutatott rá a fokozatos elidegenedés legfőbb okára. Amíg szerződése tartott, menetelt is becsülettel, de láthatóan egyre kedveltebbül tette, és öt epizód után már nem újította meg szerződését az EON Productions Ltd.-del.

Ekkor reaktiválták első ízben. Az egyetlen film (*Őfelsége titkosszolgálatában*, 1969) után felmondó George Lazenby távozását követően a producerek, egyéb lehetőség híján, a szakmai ösztönzés biztos módszerével kezelték a csapdahelyzetet. Amit nem tudtak megoldani pénzzel, azt megoldották temérdek pénzzel, holott Broccoli és Saltzman még a szakmán be-

„Követte a sorozat evolúcióját”

(Terence Young: Gyémántok az örökkévalóságnak – Sean Connery)

lül is híresek voltak környéklen keselyűtermészetükről. Keserves alkudozást követően a következő konstrukció alakult ki: Connery 1,25 millió dollárt kap a visszatérésért, bónuszt az esetleges pótforgatásért,

valamint 12,5 százalékkal részesedik az amerikai bevételből származó profitból. A példátlanul nagyvonalú alku végül 6,725 milliót hozott a konyhára, valamint egy kevésbé emlékezetes filmet, amely a *Gyémántok az örökkévalóságnak* (1971) címen található meg a toplisták utolsó harmadában. Ugyanezt a trükköt játszotta meg a második visszatérése során is, amikor egy hiányos szerződésből adódóan lehetőség nyílt a *Tűzgolyó* új változatának elkészítésére (*Soha ne mondd, hogy soha*, 1983).

FELIX, BLOFELD ÉS A TÖBBIEK (felvonulnak a szövetségesek és az ellenfelek)

Karrierjét Terence Young indította be, vele négy filmet is forgatott 1957 és 1965 között. Sydney Lumet nemkülönben kedvenc rendezői közé tartozott, öt mozit készítettek együtt, köztük a *Gyilkosság az Orient Expresszen* (1974) klasszikus adaptációját, amelyben egy nehezen felülművelhető *ensemble cast* (Albert Finney, Lauren Bacall, Ingrid Bergman, Michael York) kötelékében kapott szerepet.

Sir Michael Caine-t legkiválóbb barátai közé sorolta; ragyogó párost alkottak John Huston *Aki király akart lenni* (1975) című filmjében, amelyet Connery pályafutása legjobban sikerült munkájaként idézett. Jean-Jacques Annaud a kor legdrágább európai szuperprodukciónak főszerepére szerződtette (*A rózsza neve*, 1986), Brian De Palma dirigálásával pedig Oscar-díjat szerzett (*Aki legyőzte Al Caponét*, 1987). Élvezte a közös forgatást Steven Spielberggel (*Indiana Jones és az utolsó kereszt lovag*, 1989), de a negyedik felvonásában már nem vállalt szerepet („Imádtam vele dolgozni, de ez alkalommal nem volt olyan története Indy apjáról, amit érdemes lett volna elmesélni.”). Jó kapcsolatot ápolt a Bond-színészekkel, követte a sorozat evolúcióját: Pierce Brosnant „jó döntésnek” nevezte, Daniel Craiget „csodálatosnak” tartotta, Timothy Dalton viszont szerinte „sose tudta megragadni a szerepet, mert a legrosszabb módon vette azt komolyan”, Roger Moore Bondját pedig bár életre szóló haverok voltak ők, túlzottan paródiaszerűnek mondta.

Az 1990-es évek Hollywoodját azonban nem szívlelhette. Lépten-nyomon kifejezte megvetését a kortárs filmesek iránt, lesújtóan nyilatkozott a producerek és rendezők új generációjáról („Utálatos kisdedek háromrészes öltönyben.”), a legtöbb ajánlatot visszautasította, ha pedig hajlandó volt kamera elé állni, azt a személyes megfontoláson túl kizárólag csillogászati gáziért tette.

„Ikonszerű szerepek sorjázta”

(John Huston:
Aki király akart lenni
– Sean Connery és
Michael Caine)

HÁROM GENERÁCIÓ HŐSE (az antagonista nyomában)

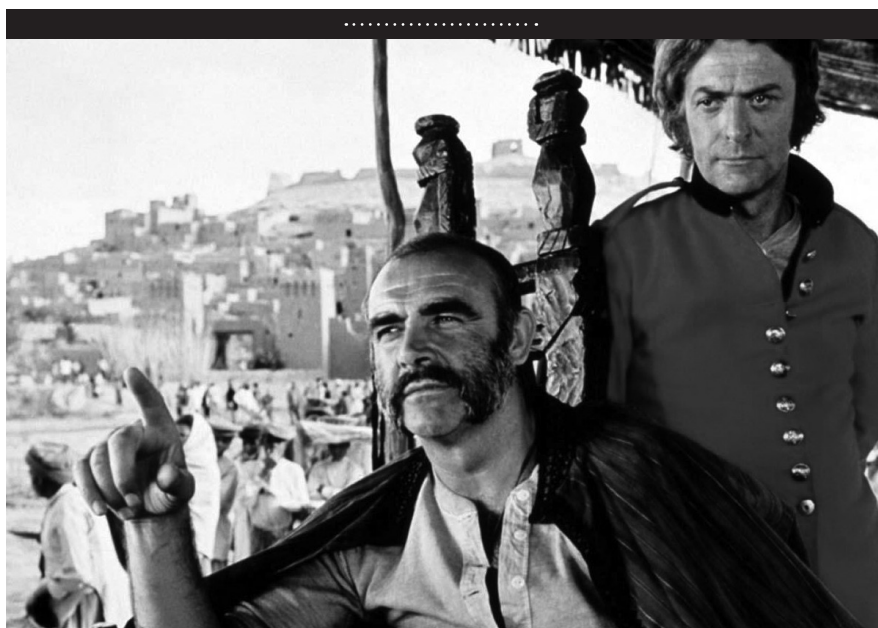
Az 1960-as években összehasonlíthatatlanul olcsóbb és lazább volt a szuperprodukciók forgatása, nem bíbelődtek 3-4 évet egy címmel, mint manapság, így Connerynek két Bond között bőven akadt alkalmuk dolgozni. Ebben az évtizedben további tíz filmben játszott főszerepet, amelyek között saját jogukon is kiváló thrillerek (*Gyilkosság a hajón*, 1964; *Marnie*, 1964) és történelmi drámák (*A domb*, 1965; *A jégsziget foglyai*, 1969) egyaránt sorakoztak. A következő évtized listája ennél is nagyobb diverzitást mutat, még egy ízig-vérig *low budget* sci-fi is belefért a sorba (*Zardoz*, 1974); nehéz volna következetességet felfedezni, ha csak nem magát a törekvést, hogy végleg maga mögött hagyassa a titkos ügynök figuráját. Az 1990-es évekből visszatekintve maga Connery is meglepődött saját munkatempóján: „Leforgattuk az *Aki király akart lenni*t, aztán a *Szél és az oroszlán*t, aztán a *Robin és Marian*t, egyiket a másik után. Olyan volt, mintha egy liter folyadékot akarnál beleerősztolni egy félliteres korsóba. De ha az ember talál valamit, amit meg akar csinálni, akkor nekilát és megcsinálja.”

A *Soha ne mondd, hogy soha* után ismét ikonszerű szerepek sorjázta, amelyek újrarajzolták Connery *public image*-ét. Az 1986-ban bemutatott *Hegylakóban* (rendezte Russell Mulcahy) példátlan eleganciával iskolázta le a teljes

színészgárdát, s miután a '80-as évek amerikai esztétikáját tökéletesen leképező film hatalmas sikerré vált, egy új generációt nyerhetett meg magának. Juan Sanchez Villa-Lobos Ramirez figurája friss szakaszt nyitott Connery karrierjében: ettől kezdve elsősorban mentorfigurákat bíztak rá, fiatalabb partnereket társítva az immáron veteránnak számító színészhez (*Büntény a támaszponton*, 1988; *Gyilkos Nap*, 1993; *Az első lovag*, 1995; *Briliáns csapda*, 1999). Bond szellemétől mégse szabadulhatott: Michael Bay nagy költségvetésű akciófilmjében (*A szikla*, 1996) a 007-es ügynök ősz alteregójaként segítette a laborban zseniális, de terepen tapasztalatlan vegyifegyver-szakértő Nicolas Cage-et (a szerencsés véletlennek köszönhetően ismét Ed Harris ellenében, aki az előző évben bemutatott *Egy igaz ügyben* is ellenlábasa volt). A John McTiernan által dirigált *Vadászat a Vörös Októberben*, amelyet bizvást nevezhetünk a korszak legkiválóbb hidegháborús akcióthrillerének, Marko Ramius szovjet tenger-alattjáró-parancsnok szerepében volt az egyébiránt nagyszerű szereposztás (Alec Baldwin, Sam Neill, James Earl Jones, Tim Curry, Stellan Skarsgård) mindent vivő ásza, a szemkápráztatóan stílusos, ám a pénztáráknál sajnálatos módon alulteljesítő, azóta is megbocsáthatatlanul alulértékelt *Bosszúállókban* (1998) pedig a világalomra törő szupergonosz szerepét ölthette magára.

Connery pályafutása utolsó szakaszában sem vesztett nyers energiájából és ellenállhatatlan karizmájából, jelenléte minden produkciónak javára vált. Az *Egy igaz ügy* producere, Lee Rich is őszinte elismeréssel adózott a veterán színész előtt: „A hatvanas éveiben jár, és főszerepeket kap. Hányan mondhatják még ezt el rajta kívül?”

A feltétlen tisztelet okán, nagyvonalúan engedve meg némi csalást, nevezük Gus Van Sant drámáját (*Fedezd fel Forrestert!*, 2000) Connery utolsó filmjének. Az egykor ünnepelet, majd a hírnév elől a világtól elvonult, magányban megöregedett írózszeni és az irodalmi ambíciókat dédelgető, 16 éves fekete srác barátsága jellemzően Oscar-díjra optimalizált dráma, az Akadémia azonban érthetetlen módon nem tűntette ki figyelmével – holott William Forrester szerepe a sors ajándéka volt, Connery pedig karrierje leghíresebb és legkimunkáltabb játékával hálálta meg

a rendező bizalmát. Mellőzése meglehetősen méltatlan húzás volt, mindazonáltal az ily módon elszenvedett kényelmetlenségek eltörpültek mindazon megpróbáltatásokhoz mérten, amelyek az elkövetkező években vártak rá.

LEFEGYVEREZVE

(Bond elővigyázatlanná válik és fog-ságba esik)

A *Fedezd fel Forrestert!* után hiába kopogtattak ajtaján a *Mátrix* és *A Gyűrűk Ura* producerei, azonban 2003-ban még egyszer visszatért a vászonra. A látványosan félresikerült *A szövetség* (2003) kereskedelmi bukás lett, de a helyzet kreatív szempontból sem volt magasztosabb: a képregény szerzője, Alan Moore válogatott átkokat szórt mindenkire, aki részt vett a projektben, Connery pedig léptenyomon összekülönbözött az improvizatív munkamódszert gyakorló rendezővel. Az Észak-Amerikában mindössze 66 millió dollárt gyűjtött szuperprodukciónak összeomlása feltartóztathatatlan fergetegként sodorta magával a teljes stábot, a szakmai konfliktusoktól megcsömörlött Connery pedig bejelentette: véglegesen visszavonul a filmezéstől.

A kibékíthetetlen szakmai nézeteltéréseken túl magánéletében is egyre több kellemetlenséggel kényszerült szembenézni. Már a James Bond-korszakban is hatékonyan kamatoztatta népszerűségét, az 1980-as évektől pedig különösen nagy gázsikért játszott, így tetemes vagyont halmozott fel (a *Fedezd fel Forrestert!*, és *A szövetség* esetében ez 17 millió dollárt jelentett), de adóügyekben korántsem bizonyult kész-

„Az örök igazodási pont”

(Jean-Jacques Annaud: *A rózsza neve* – Sean Connery)

séges jogalanynak. Jövedelemadóval kapcsolatos zűrés ügyek miatt kellett Skóciából Marbellára, majd Spanyolországból a Bahamákra áttelepülnie, a spanyol hatóságok azonban utánanyúltak: adóelkerülésért emeltek vádat ellene, és 5,5 millió fontos igényt állapítottak meg az államkincstár számára. Mindeközben ő maga is pereskedni kényszerült a Bond-filmek jogdíjai miatt: „Gyűlölöm a tisztességtelen viselkedést. Bűncselekménynek tartom, amikor megállapodik valakivel az ember, aztán a másik fél könyvelési trükkökkel próbálja meglopni.”

De még a könyvelőknél is mélyebben vetette meg az újságírókat. Történt ugyanis, hogy egy lelkes levéltáros előásott egy 1965 novemberében megjelent *Playboy* interjút, amelyben kijelentette, hogy „semmi különösen rosszat nem látta abban”, ha egy férfi bizonyos esetekben megüt egy nőt. A muzeális értékű zurnalisztikai lelet láttán a *Me Too* mozgalom túlhevült amazonjai a nyilvánosság teljes eszköztárát igénybe véve rontottak neki, gyávának és zaklatónak nevezték, a cancel-kultúra furcsa szellemében követelve Connery nevének és életművének törlését a filmtörténeti lexikonokból.

AKI NEM TUDOTT VESZÍTENI (a végső győzelem)

Connery az önkéntes visszavonulást választotta, de saját legendáját nem nyugdíjaztathatta, így a századforduló könyvelési lázában fogant filmes toplistákon rendre előkelő helyen bukkan fel a neve. A teljesség igénye nélkül: megválasztották „Minden idők harmadik

legnagyszerűbb filmhősiének” (American Film Institute), a 14. helyet kapta az *Empire* magazin „Minden idők 100 legnagyobb filmsztárja” listáján, a *People* Magazin olvasói az „Évszázad legvonzóbb férfinak” nevezték, Bill Clinton személyesen tüntette ki a művészetek és kultúra terén szerzett érdemeiért, ami pedig különösen ironikus, hogy 2000-ben a Királynő Nagy-Britannia lovagjává ültette a Skócia függetlenségét támogató filmsztárt.

Hátralévő éveit mégsem a díszdoktori címek és filmszakmai díjak halmozásával és rendezgetésével kívánta tölteni. A kamerát gondosan kerülte, de társadalmi ügyekben nagyon is aktív maradt, kiemelten támogatva a Scottish International Education Trust és a National Scottish Party tevékenységét: ahogy Bond a rulettasztal mellett, oly könnyű kézzel szórta a súlyos milliókat karitatív ügyekre, ha úgy vélte, hogy az anyagi hozzájárulás előremozdíthatja Skócia ügyét.

A LEGNAGYOBB SKÓT (végefőcím)

Sean Connery ifjúkori döntése minden bizonnyal számottevő fennakadást okozott a Fountainbridge-i élelmiszerkiskereskedelem házhozzállítási szolgáltatásában, de filmsztárként szerzett hírnevével bőven kárpótolta szeretett szülőföldjét. Váratlan pályamódosítását maga is szerencsés döntésnek tartotta: „Meglehet, nem vagyok túl jó színész, de minden mást csak rosszabbul csinálnék.”

A „Legnagyobb Élő Skót” (*Sunday Herald*, 2004) a *Tűzgyőlyő* forgatási helyszínén, a Bahamákon álló villájában tért örök nyugalomra október utolsó napján. A leszerelési kérelmét oly sokszor benyújtó, több ízben reaktivált hírszerzőtiszt immáron megmásíthatatlanul maga mögött hagyta a nemzetközi filmipart, hiába kérelné a brit konzulátus csetlő-botló munkatársa, a *Soha ne mondd, hogy soha* szereposztása szerint Rowan Atkinson személyében: „M küldött, hogy kérjem meg rá: térjen vissza a szolgálatba, uram! Aggódom, hogy ön nélkül veszélybe kerül a civilizált világ biztonsága.”

Márpedig a brit külhoni hírszerzés igazgatójának nem szokása, hogy pótolhatatlan veszteségnek minősítse egy tejesember távozását; hasonló elismerés csakis Bond parancsnokot, az MI6 halhatatlan ügynökét illetheti meg. •